

Sygn. akt II CSKP 1846/22

POSTANOWIENIE

Dnia 5 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Marta Romańska

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku B. W.
z udziałem A. S. oraz Prokuratora Prokuratury Okręgowej w Świdnicy
o ubezwłasnowolnienie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 5 października 2022 r.,
skargi kasacyjnej Prokuratora Prokuratury Okręgowej w Świdnicy
od postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 15 lutego 2022 r., sygn. akt I ACa 1642/21,

**uchyla zaskarżone postanowienie oraz postanowienie Sądu
Okręgowego w Świdnicy z 4 października 2021 r. (I Ns 101/21)
i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w Świdnicy do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni B. W. wniosła o częściowe ubezwłasnowolnienie jej brata A. S. z powodu schizofrenii paranoidalnej. W piśmie procesowym z 28 września 2021 r., Prokurator Okręgowy w Świdnicy cyt. „przychylił się do wniosku o całkowite ubezwłasnowolnienie uczestnika wskazując, że cierpi on na chorobę psychiczną i nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem”.

Postanowieniem z 4 października 2021 r. Sąd Okręgowy w Świdnicy ubezwłasnowolnił całkowicie uczestnika postępowania A. S., urodzonego w dniu [...] 1993 r. w W., syna S. i E., z powodu schizofrenii paranoidalnej. Sąd ustalił, że uczestnik jest bezdzietnym kawalerem, mieszka i pozostaje pod faktyczną opieką wnioskodawcy. Od wielu lat leczy się psychiatrycznie, był wielokrotnie hospitalizowany; z powodu wszczynanych przez niego kłótni i awantur w miejscu zamieszkania, konieczne były interwencje policji, w wyniku których uczestnik umieszczany był w Oddziale Psychiatrycznym Specjalistycznego Szpitala im [...] w W., gdzie przebywa od 27 marca 2021 r. Na podstawie dowodów z dokumentacji szpitalnej i opinii biegłych sądowych, po wysłuchaniu uczestnika w szpitalu, Sąd pierwszej instancji ustalił, że A. S. prezentuje symptomy dezintegracji procesów i całej struktury psychicznej, zaburzeń myślenia, zaburzeń uczuciowości, nieprzystosowania w różnych sferach życia w powiązaniu z wycofaniem się z kontaktów społecznych w wewnętrzny świat urojeń i omamów. Zaburzenia te w istotny sposób motywują działania uczestnika, podporządkowują jego aktywność, izolują go od otoczenia i uniemożliwiają prawidłowy kontakt z rzeczywistością. U uczestnika występuje rozkład struktury osobowości, autyzm, brak napięcia dążeń, zaburzenie myślenia i postrzegania. Jest niezdolny do pełnienia ról społecznych ze względu na zaburzony realizm i praktycyzm życiowy; coraz częściej funkcjonuje na marginesie życia społecznego, brak mu podstawowych umiejętności koniecznych do wchodzenia i utrzymywania satysfakcjonujących relacji z innymi ludźmi. Uczestnik łatwo się dezorganizuje pod wpływem sytuacji stresowych, nie ma poczucia choroby ani motywacji do regularnego leczenia. Jest niezdolny do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych oraz samodzielnej egzystencji. Wymaga opieki i pomocy innych osób, choroba ma charakter przewlekły. Na podstawie tych ustaleń faktycznych Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że ziściły się przewidziane w art.13 § 1 k.c. przesłanki orzeczenia wobec uczestnika ubezwłasnowolnienia całkowitego, albowiem stan zdrowia uczestnika czyni go niezdolnym do zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych i uniemożliwia mu kierowanie jego postępowaniem. Uznał przy tym, że orzeczeniu tej postaci ubezwłasnowolnienia nie stał na przeszkodzie wniosek B. W., postulującej jedynie ubezwłasnowolnienie częściowe brata, albowiem Sąd nie jest związany wnioskiem

inicjującym postępowanie w sprawie; w razie wniosku o ubezwłasnowolnienia całkowite może orzec ubezwłasnowolnienie częściowe i odwrotnie.

Po rozpoznaniu apelacji wnioskodawczyni B. W., która domagała się zmiany postanowienia Sąd Okręgowego przez orzeczenie ubezwłasnowolnienia częściowego uczestnika oraz apelacji Prokuratora Okręgowego w Świdnicy, żądającego zmiany postanowienia Sąd Okręgowego przez oddalenie wniosku, Sąd Apelacyjny we Wrocławiu postanowieniem z 15 lutego 2022 r. zmienił zaskarżone postanowienie w tej sposób, że ubezwłasnowolnił uczestnika częściowo z powodu schizofrenii paranoidalnej. W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny podniósł, że wbrew pogładowi Sądu pierwszej instancji, Sąd ten pozostawał związany granicami wniosku B. W. zgodnie z art.321 § 1 k.p.c. w zw. z art.13 § 2 k.p.c., zwłaszcza, że wymagało tego dobro osoby, objętej wnioskiem oraz skutki prawne ubezwłasnowolnienia.

W skardze kasacyjnej Prokurator Okręgowy zarzucił naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 16 § 1 k.c. i orzeczenie częściowego ubezwłasnowolnienia uczestnika postępowania pomimo braku ku temu przesłanek ustawowych, a także rażące naruszenie art. 554¹ § 1 k.p.c., polegające na nieprzeprowadzeniu postępowania zmierzającego do ustalenia, w jakiego rodzaju sprawach uczestnik wymaga pomocy i czy stan zdrowia uczestnika postępowania uległ poprawie. Formułując te podstawy kasacyjne, Prokurator wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna Prokuratora jest zasadna. Stosownie do przywołanego w skardze art. 554¹ § 1 k.p.c., postępowanie dowodowe w sprawie z wniosku o ubezwłasnowolnienie powinno ustalić przede wszystkim stan zdrowia, sytuację osobistą, zawodową i majątkową osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, rodzaj spraw wymagających prowadzenia przez tę osobę oraz sposób zaspokajania jej potrzeb życiowych. W tej sprawie żaden z Sądów *meriti* nie poczynił tego typu szczegółowych ustaleń faktycznych, pozwalających na ocenę, czy zachodzą przesłanki do ubezwłasnowolnienia częściowego A. S. (o

które wniosła B. W.), poprzestając na kwestiach dotyczących stanu zdrowia psychicznego uczestnika ustalonego na podstawie dowodów z kart leczenia szpitalnego i z opinii biegłych sądowych z zakresu psychiatrii i psychologii.

Z art. 16 § 1 k.c. wynika, że do ubezwłasnowolnienia częściowego może dojść tylko wtedy, gdy dana osoba (która ukończyła 13 lat) jest dotknięta chorobą psychiczną, niedorozwojem umysłowym lub innego rodzaju zaburzeniami psychicznym, stan ten nie uzasadnia jej ubezwłasnowolnienia całkowitego, ale potrzebuje ona pomocy do prowadzenia jej spraw. Ustalenie tych przesłanek nie oznacza obowiązku ubezwłasnowolnienia, lecz możliwość jego orzeczenia, gdy sąd oceni, że zachodzi taka potrzeba. Na gruncie doktryny praw człowieka, opartej na poszanowaniu godności osoby ludzkiej, ze względu na drastyczną ingerencję w prywatność i dobra osobiste osoby objętej wnioskiem o ubezwłasnowolnienie, należy przyjąć, że ubezwłasnowolnienie może nastąpić tylko wtedy, gdy jest zgodne z dobrem osoby chorej i leży w jej interesie. Oprócz zatem stwierdzenia, że osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, cierpi na określone zaburzenia psychiczne, niezbędne jest ustalenie i ocena, w jaki sposób ubezwłasnowolnienie ma służyć tej osobie, jakie działania potrzebne do realizacji jej interesów nie mogą zostać podjęte w istniejącym położeniu prawnym, czy obecny stan prawny zagraża w jakiś konkretny sposób jej dobru lub wpływa negatywnie na jej interesy i czy w wyniku ubezwłasnowolnienia uzyska lepszą ochronę swoich dóbr (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2018 r., IV CSK 587/17). Ocena, że osobie cierpiącej na zaburzenia psychiczne jest potrzebna pomoc do prowadzenia jej spraw, uzasadniająca częściowe ubezwłasnowolnienie, powinna być oparta na ustaleniu, że rzeczywiście istnieją sprawy wymagające prowadzenia przez tę osobę i jaki jest ich rodzaj oraz jaki jest konkretny zakres potrzebnej pomocy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2010 r., IV CSK 470/09).

Brak tego rodzaju ustaleń faktycznych uzasadnia zarzut sformułowany w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej. Naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie w rozumieniu art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. ma miejsce bowiem również wtedy, gdy orzeczenie Sądu nie zawiera ustaleń faktycznych odnoszących się do przesłanek zastosowanej przez ten sąd normy prawa

materialnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2012 r., II PK 117/11). Zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez sąd drugiej instancji stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumcję tego stanu do zawartych w nich norm prawnych, a brak stosownych ustaleń uzasadnia zarzut naruszenia określonego przepisu prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 20 kwietnia 2004 r., V CK 92/04 i z 29 listopada 2002 r., IV CKN 1532/00). Ze względu na konieczność poczynienia opisanych wyżej ustaleń faktycznych, dotyczących - aktualnego na dzień orzekania w przedmiocie wniosku B. W. o częściowe ubezwłasnowolnienie uczestnika - stanu zdrowia, sytuacji osobistej, zawodowej i majątkowej A. S., rodzaju spraw wymagających prowadzenia przez niego oraz sposobu zaspokajania jego potrzeb życiowych, Sąd Najwyższy uznał za niezbędne uchylenie obu orzeczeń sądów powszechnych i skierowanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd pierwszej instancji. W postępowaniu nieprocesowym o ubezwłasnowolnienie na sądzie orzekającym spoczywa - ze względu na specyficzne cechy oraz przedmiot tego postępowania - powinność przeprowadzenia szczególnie wnikliwego postępowania dowodowego, nawet w sytuacji braku należytej inicjatywy dowodowej uczestników tego postępowania, zwłaszcza nie zastępowanych przez fachowych pełnomocników procesowych. Trzeba też zwrócić uwagę, że wprowadził Sąd pierwszej instancji ustanowił dla uczestnika kuratora w osobie jego matki E. S., (k.36 akt), ale kurator nie odebrała, mimo podwójnego awizowania, żadnej przesyłki sądowej do niej adresowanej (k. 60, k.84, k.103, k.104, k.178 akt). Sądy *meriti* zadecydowały o ich pozostawieniu w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, nie podejmując działań w celu wyjaśnienia przyczyn tego stanu rzeczy, chociaż z wniosku wynika, że wnioskodawczyni, jej matka i brat zamieszkują razem w W. przy ul. [...]. Trudno więc przyjąć w tej sytuacji, że uczestnik był należycie reprezentowany w toku postępowania, a jego prawa i gwarancje procesowe należycie chronione.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji (art.398¹⁵ § 1 w zw. z art.13 § 2 k.p.c.).

[as]

